

cadastral area of Horní Heršpice (Brno-City District) in 2020. Iron and bronze brooches and other bronze jewellery were common finds among the grave goods; one iron sword was discovered in a male grave.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Líšeň, okr. Brno-město)

Ul. Houbařská, parc. č. 5133, 5134.

Střední doba laténská (LT B-C1). Sídliště. Plošný odkryv.

Záchranný výzkum. Uložení nálezů: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84 – 49.2128858N, 16.6945189E

V průběhu podzimních měsíců roku 2020 došlo k záchrannému archeologickému výzkumu vyvolanému stavební akcí „Líšeň – RD Houbařská, obytný soubor“ v městské části Brno-Líšeň. Při skrývce plochy pro budoucí rodinný dům při ulici Střelníční bylo zaznamenáno laténské sídliště, ke kterému lze přiřadit dvě zahloubené zemnice s plochým dnem a snad mělký příkop nacházející se nedaleko. V zásypu se nacházely zlomky keramiky a železné spony, které umožňují dataci do stupně LT B. Výzkum na stavbě by měl pokračovat i v následujícím roce.

Literatura

AMČR: Záznam M-202001997 [cit. 2021-04-21]. Archeologická mapa České republiky.

Summary

Part of a Middle La Tène settlement was detected during a rescue excavation that took place in Houbařská Street, Líšeň cadastral area (Brno-City District) in 2020.

Jiří Zubalík

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město)

Brno-střed; Ul. Vojtova, Grmelova, Havlenova, Sobotkova, parc. č. 507/1.

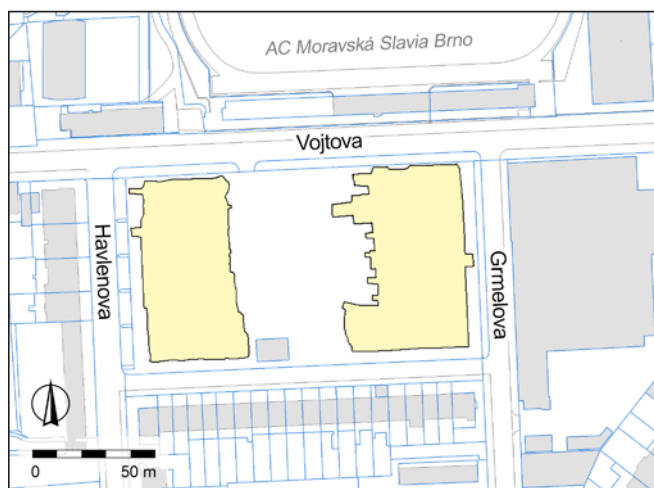
Horákovská kultura, střední doba laténská (LT B-C1). Sídliště, pohřebiště/hřbitov. Plošný odkryv. Záchranný výzkum.

Uložení nálezů: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84 – 49.1826956N, 16.5964889E; 49.1820131N, 16.5966553E; 49.1822069N, 16.5986025E; 49.1828933N, 16.5984469E

V roce 2020 bylo ukončeno zpracování záchranného archeologického výzkumu realizovaného v letech 2017 až 2019 společností Archaia Brno z. ú. v souvislosti s výstavbou bytových domů na Vojtově ulici v Brně, k. ú. Štýřice (Grünseisen et al. 2020a).

Sledovaný prostor se nachází na katastrálním území Štýřice, v bloku mezi ulicemi Vojtovou, Havlenovou, Sobotkovou a Grmelovou (parc. č. 507/1), jižně od stadionu Moravské Slavie (obr. 2). Celková plocha staveniště zaujímá plochu přibližně 11 250 m². Z hlediska historického byl prostor od vrcholného středověku součástí extravilánu katastru Starého Brna, resp. pozdější Vídeňky, a nacházely se zde polnosti. V severozápadním sousedství stával nejpozději od počátku 14. století do 90. let 18. století farní kostel sv. Václava s hřbitovem. Postupně se rozšiřující hřbitov zabral po roce 1866 i část zkoumané parcely.

Obr. 2. Brno, Vojtova ulice. Zaměření plochy záchranného archeologického výzkumu. Archaia Brno z. ú.

Fig. 2. Brno, Vojtova Street. Survey of the rescue excavation area. Archaia Brno z. ú.

Zrušen byl v roce 1883, kdy došlo k založení dnešního Ústředního hřbitova. Území hřbitova zůstalo až do 20. let 20. století nezastavěno. Teprve na přelomu 20. a 30. let došlo k vyměření ulic Havlenovy, Grmelovy a Sobotkovy a prostor mezi nimi byl využíván jako opravárenské zázemí autobusové vozovny Dopravního podniku města Brna.

Zkoumaný prostor (obr. 3, 4) je situován na pravém břehu řeky Svatky, na mírném svahu klesajícím severovýchodním směrem od úpatí Červeného kopce do inundace. Lokalita se nachází v nadmořské výšce cca 207,2–209,7 m. Kvartérní pokryv je tvořen akumulací eolických a koluviálních sedimentů (spraše a sprašim podobné sedimenty s příměsí písků a valounů pocházejících ze spodnovevonských slepenců) uložených na středplestocenní terase tvořené zahliněnými fluviaálními štěrky a štěrkopísky, které se nacházejí v nadmořské výšce 202–204 m. Tento sled vrstev je ukončen oranžovým prachovým sedimentem C (slabě vyvinutá půda), na který dosedá holocenní půda typu černozemě (horizont A-B), která ve zkoumaném prostoru dosahuje mocnosti 0,3–0,8 m.

Postup předstihového záchranného archeologického výzkumu mohl být koncipován na základě informací získaných zjišťovacím archeologickým výzkumem provedeným v roce 2014 (Kolařík 2014) a podrobnou historicko-archeologickou rešerší

Obr. 3. Brno, Vojtova ulice. Celkový pohled na plochu výzkumu od jihozápadu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 3. Brno, Vojtova Street. Overall view of the excavation area from the southwest. Photo by Archaia Brno z. ú.

Obr. 4. Brno, Vojtova ulice. Ortofoto plochy záchranného archeologického výzkumu. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 4. Brno, Vojtova Street. Orthophoto of the rescue excavation area. Photo by Archaia Brno z. ú.

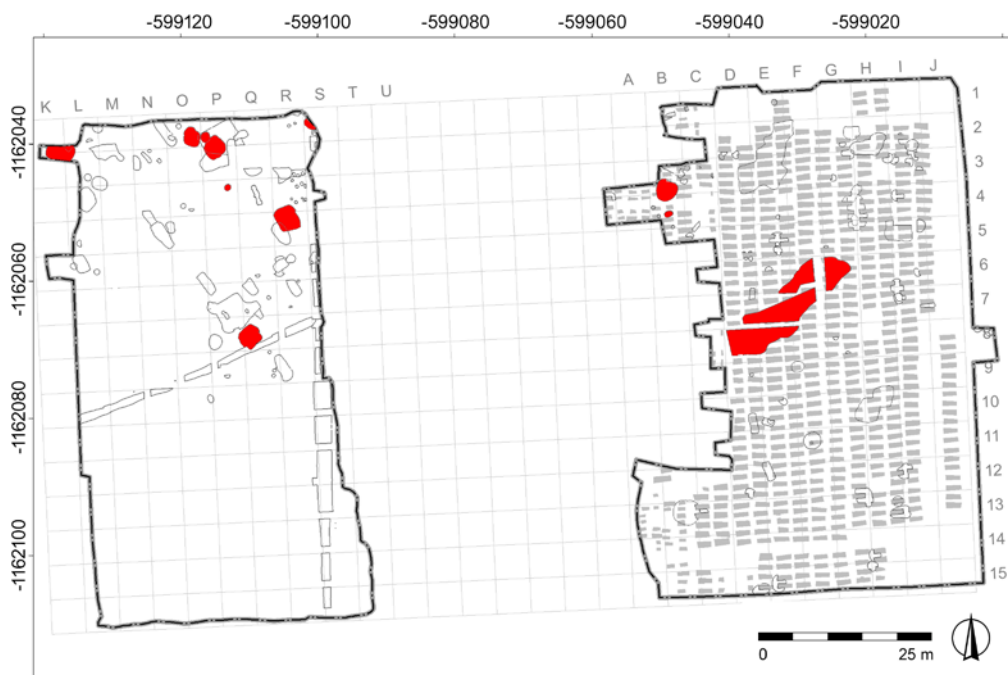
dotčeného prostoru. Na základě těchto informací bylo ještě před započítím záchranného archeologického výzkumu jisté, že v prostoru budoucí stavby se nacházejí pozitivní archeologické situace. Vedle novověkého hřbitova bylo nutné počítat s intenzivním osídlením z období pravěku až raného středověku, zcela vyloučit nebylo možné ani osídlení ze starší doby kamenné. V první fázi výzkumu (duben 2017 až leden 2018) byl archeologicky zkoumán prostor stavebních jam pro objekty bytových domů SO01 (plocha S1, západní, 2 707 m²) a SO02 (plocha S2, východní, 3 153 m²). Do září roku 2019 pak probíhal terénní archeologický dohled nad zemními pracemi souvisejícími s výstavbou bytových domů, v rámci kterého bylo provedeno několik menších plošných odkryvů.

V průběhu výzkumu byla mimo jiné odkryta část sídliště horákovské kultury ze starší doby železné a dva kostrové pohřby z mladší doby železné. Zjištěné sídliště horákovské kultury (obr. 5) lze charakterizovat jako nížinné otevřené sídliště zemědělského charakteru bez přímých dokladů specializované výroby. Osídlení bylo zaznamenáno pouze v severní polovině obou hlavních zkoumaných ploch. Nejvíce zastoupenými objekty byly menší, konstrukčně téměř identické sklípky (s.s.j. 023, 031, 033, 039).

Jednalo se o výkopy přibližně čtvercového půdorysu se zaoblenými hranami o délce strany 3–4 m (obr. 6). Míra zahloubení objektů od úrovně povrchu půdního typu činila 1,5–2,1 m. Stěny sklípků byly svislé, jen místy částečně podhloubené, dno ploché a vodorovné. Všechny výše zmíněné objekty měly na dně sešlapanou více či méně vyvinutou pochozí vrstvu. Dále se při některých stěnách ve dně objektů nacházely linie mělkých sloupových jam, které snad mohly být součástí konstrukce stěn objektu. U tří sklípků se ve dně rovněž nacházela nepravidelná mělká jáma neznámé funkce. Z nálezové situace nevyplývá, jakým způsobem se do interiéru sklípků sestupovalo. Pravděpodobně je, vzhledem k absenci vstupní šije (u tohoto typu objektu obvyklé) a malým půdorysným rozměrům, využití dřevěných žebříků, případně žebříkových schodišť. Přesná funkce sklípků nám není známa, pravděpodobně však sloužily ke skladovacím účelům. Dva objekty (s.s.j. 023, 039) měly při dně těsně nad podlahou výplň charakteru požárové destrukce (popelové čočky, velké zlomky vypálené mazanice a zlomky zuhelnatělého dřeva). Nemůžeme z tohoto důvodu vyloučit, že sídliště částečně nebo zcela zaniklo požárem.

Všechny sklípky byly orientovány svými nárožími k světovým stranám, vzájemně se respektovaly a jejich nejmenší vzájemná vzdálenost byla 11 metrů. Tato skutečnost naznačuje dodržování jednotné struktury sídliště. Lze předpokládat, že tyto objekty byly součástí rozsáhlejších nadzemních staveb (domů, dvorců), jejichž pozůstatky se však, pravděpodobně vlivem použitého typu stavební konstrukce, v terénu nepodařilo identifikovat.

Dalšími objekty datovanými do starší doby železné jsou výkopy označené jako zásobní jámy (s.j. 2577, s.s.j. 042). V těsném západním sousedství objektu s.j. 2577 (S1) se nacházel přibližně oválný výkop s.s.j. 028 s nepravidelnými stěnami a dnem, zahloubený 1,6 m pod úroveň terénu. Vzhledem k nepravidelnosti objektu a přítomnosti dílčích zahloubení ve stěnách a dně ho interpretujeme jako jámu na získávání hlíny. Stejnému účelu pravděpodobně sloužil i objekt s.s.j. 020 na ploše S2. S jistými výhradami můžeme do tohoto období zařadit prostorově výraznou aktivitu s.s.j. 009 zachycenou v ploše S2. Jednalo se o rozsáhlý výkop (s.j. 1768) nepravidelného půdorysu orientovaný SV–JZ o rozměrech min. 21 × 5 m a max. zachycené hloubce 2,2 m. Jeho dno bylo

Obr. 5. Brno, Vojtova ulice. Zaměření zahloubených objektů horákovské kultury. Archaia Brno z. ú.

Fig. 5. Brno, Vojtova Street. Survey of Horákov culture pits. Archaia Brno z. ú.

výrazně nepravidelné, tvořené četnými zahloubeninami. Výplň výkopu byla tvořena převážně přemístěným podloží. V terénu byl objekt považován za rozsáhlý hliník kultury s lineární keramikou (velikost, orientace). Většinu získaných nálezů z výplně však náleží do období starší doby železné. Nálezy se ovšem koncentrovaly pouze v severovýchodní části výkopu. Nelze tak vyloučit, že právě severovýchodní okraj objektu byl v terénu nerozpoznaným objektem horákovské kultury. Případný vzájemný stratigrafický vztah s hliníkem kultury s lineární keramikou mohl zničit výkop recentní kanalizace z 2. poloviny 20. století. Posledním objektem, který se podařilo jednoznačně datovat do starší doby železné, byl výkop s.j. 2508 (S1). Jednalo se o přibližně kruhovou jámu průměru 1 m a hloubce 0,4 m. Její výplň byla z větší části tvořena kameny (s.j. 900). Nepodařilo se zcela jasně určit, zda jde pouze o výplň výkopu nebo o intencionální stavební dílo, např. konstrukci ohniště, případně jámu na vaření (?). Zcela vyloučit nemůžeme zařazení některých menších, přesněji nedatovaných objektů do starší doby železné (výhradně sloupové jámy).

Sídlíště ze starší doby železné jednoznačně pokračuje k západu, severu a východu, zatímco jeho jižní hranici se pravděpodobně podařilo doložit přibližně v polovině ploch S1 a S2. Nezpovězenou otázkou zůstává, jaký vztah má toto sídlíště k osídlení zjištěnému na Vídeňské ulici 18 (Černá, Sedláčková 2016) a v prostoru Nemocnice Milosrdných bratří (Zapletalová 2005a; 2005b), které jsou vzdušnou čarou vzdálené asi 300 m. Pokud by byly tyto lokality součástí jediného sídlíště, pak by se pravděpodobně na námi prováděném výzkumu podařilo odhalit jeho jižní okraj.

Období mladší doby železné bylo reprezentováno dvěma keltskými kostrovými pohřby odkrytými v jihozápadní části východní plochy S2 (s.s.j. 014, 015). Přestože se oba hroby nacházely v prostoru pozdějšího novověkého hřbitova, který výrazně narušil starší archeologické situace, byly díky větší míře zahloubení (asi o 0,5 m hlouběji než hroby novověké) narušeny jen horní části výkopů a výplně těchto hrobů, nikoliv vlastní skelety a pohřební inventář.

Oba pohřby byly uloženy v rozměrných obdélných jamách, které při svém dně nesly stopy po použití dřevěného obložení, případně rakve kolem těla zemřelého. Zemřelí byli orientováni hlavou k severu s mírnou odchylkou k západu, v natažené poloze na zádech s rukama podél těla. Z pohřební výbavy lze zmínit především železné spony (menší exempláře s kuličkou na volné patce, ve dvou případech snad s bubínkovitým lučičkem, větší železné spony s kuličkou na patce s prodlouženým zachycovačem a patkou připojenou k lučičku a s větším průměrem vinutí), dva náramky z barevného kovu, sápropelitový náramek, kroužky z barevného kovu a keramický přeslen. V obou hrobech byly při nohou zemřelých zjištěny bikónické vázovité/situlovité nádoby, v jednom případě byla nádoba překryta esovitou miskou. Přítomnost masité potraviny naznačují nálezy zvířecích kostí (podrobně Grünseisen et al. 2020b).

Svojí výstavou i jejím uspořádáním jsou odkryté pohřby typickými zástupci keltských plochých pohřebišť stupně LT B2. Nejen blízkost hrobů (vzdálenost mezi hroby činí 4,5 m), ale také svým charakterem velmi podobná výbava ukazuje, že se jedná o časově značně blízké pohřby náležející jednomu pohřebišti. Pokud tento pohřební okrsek čítal více pohřbů, je pravděpodobné, že se tyto nacházejí mimo zkoumanou plochu, západním směrem mezi plochami S1 a S2. Severním, východním ani jižním směrem výzkum přítomnost dalších hrobů neprokázal. Rovněž na ploše S1, umístěné na západní polovině staveniště, se již laténské hroby nenacházely (Grünseisen et al. 2020b).

Výraznou aktivitu zachycenou předstihovým výzkumem představuje liniový výkop s.s.j. 021 a 025. Orientován byl ve směru ZJZ-VSV, svojí délkou přesahoval 100 m a na obou

Obr. 6. Brno, Vojtova ulice. Pohled na jeden z odkrytých sklípků horákovské kultury. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 6. Brno, Vojtova Street. View of one of the uncovered Horákov culture cellars. Photo by Archaia Brno z. ú.

koncích pokračoval mimo zkoumanou plochu. Jeho šířka dosahovala 1–1,3 m a hluboký byl 1,1 m. Úroveň horní hrany a dna výkopu kopírovala úroveň původního povrchu terénu, a klesala tedy směrem od ZJZ k VSV. Stěny výkopu měly šikmý sklon se spádem přibližně 65–70 stupňů. Výkop byl interpretován jako palisádový žlab. Datace objektu na základě nepočetného keramického materiálu je nejistá. Na základě několika málo nevýrazných keramických zlomků byl datován do mladší doby železné. Při východní hraně plochy S1 byl porušen příkop krátkodobého tábora římské armády (s.s.j. 041). Zároveň byl v superpozici se sklípkem s.s.j. 033 ze starší doby železné. Zda však byl mladší, nebo starší než on, se nedá vzhledem k téměř identickému charakteru výplní obou objektů říci. Dosti pravděpodobně ale nebyly tyto objekty současné, protože orientace půdorysu palisádového žlabu nerespektuje orientaci stěn sklípku.

Nálezová situace a vzájemné prostorové vztahy jednotlivých sídlíštních a funerálních komponent výzkumu nás nutí prozatím uvažovat pouze o dvou možných alternativách datace palisádového žlabu. První možností se nám jeví datování objektu do starší doby železné (horákovská kultura). V tomto případě bychom mohli uvažovat o nějaké formě ohrazení sídlíště nebo pouze jednoho rozsáhlejšího dvorce. Výše popsaná superpozice žlabu a jednoho z halštatských sklípků by odrážela pouze postupný vývoj osídlení, ať už by byl žlab starší nebo mladší. V každém případě se jižně od žlabu už žádný sklípek v rámci zkoumané plochy nenacházel. V ploše S2 se sice jižněji několik objektů ze starší doby železné nacházelo, nikdy však nešlo právě o tyto typické sklípky. Jako druhá možnost se nám jeví datovat žlab do mladší doby železné (laténské). Hypoteticky by se mohlo jednat o vymezení pohřebního areálu, jehož část byla dvěma kostrovými hroby doložena na ploše S2, nebo oddělení pohřebního a dosud výzkumy nedoloženého sídlíštního areálu severně od zkoumané plochy.

Literatura

AMČR: Záznam M-201201695 [cit. 2021-04-21]. Archeologická mapa České republiky.

Černá, L., Sedláčková, L. 2016: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu „Bytový dům Vídeňská, II. etapa, Brno“*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 18/2016. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno z. ú.

Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2020a: *Brno, Bytová domy Vojtova*. Rkp. nálezové zprávy č. j. 17/2017. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archaia Brno z. ú.

Grünseisen, J., Kolařík, V., Sedláčková, L. 2020b: Laténské pohřebiště v Brně-Štýřicích. In: I. Čižmář, H. Čižmářová, A. Humpolová (eds.): *Jantarová stezka v proměnách času*. Brno: Moravské zemské muzeum, 221–230.

Kolařík, V. 2014: *Brno-Štýřice, Vojtova. Zjišťovací archeologický výzkum*. Rkp. náleзовé zprávy, č. j. MTX201602582. [cit. 2021-04-21].

Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-201602582>.

Zapletalová, D. 2005a: *Brno, Nemocnice Milosrdných bratří, Pavilon akutní medicíny – 1. etapa*. Rkp. náleзовé zprávy č. j. 01/2016.

Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archaia Brno z. ú.

Zapletalová, D. 2005b: *Brno, Nemocnice Milosrdných bratří, Pavilon akutní medicíny – 2. etapa*. Rkp. náleзовé zprávy, č. j. MTX 200600102. [cit. 2021-04-21]. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-200600102>.

Summary

In 2017–2019, Archaia Brno z. ú. carried out a rescue excavation in connection with the construction of apartment houses in Vojtova Street in the Štýřice cadastral area (Brno-City District). Among other finds, the excavation uncovered part of a Horákov culture Early Iron Age settlement and two Late Iron Age inhumation burials.

Jiří Grünseisen, Václav Kolařík, Lenka Sedláčková

Brusné (okr. Kroměříž)

„Pod Hradem“, parc. č. 986.

Doba halštatská. Výšinné sídliště, areál jiné aktivity. Průzkum detektorem kovu. Uložená nálezu: Muzeum Kroměřížska, p. o.

Lokalizace: nepublikováno z důvodu ochrany lokality

V letech 2019 a 2020 byl archeology Muzea Komenského v Přerově proveden povrchový sběr doprovázený preventivní detektorovou prospekci v poloze „Pod Hradem“ (parc. č. 986) na katastrálním území obce Brusné. Akce proběhla v rámci operativního průzkumu Národního památkového ústavu, územní památkové správy v Kroměříži, který byl zaměřen na torzální architekturu zříceniny hradu Křídlo. Areál hradu je situován na vrcholku severního výběžku kopce Barvínek.

Předmětná plocha průzkumu se nachází v příkrém svahu klesajícím od úrovně současné lesní příjezdové cesty ke zřícenině hradu Křídlo do údolí k levému břehu říčky Rusavy. Nápadná koncentrace nálezů byla evidována spíše ve střední a spodní části svahu pod úrovní staré cesty vedoucí směrem k nápadnému skalnatému výběžku. Při vzniku této cesty byl terén terasovitě upraven. Důležitou roli v rámci postdepozicičního ukládání jednotlivých artefaktů na této lokalitě nepochybně sehrály s ohledem na konfiguraci terénu svahové pohyby a splachy, kterými byly předměty opakovaně přemístovány z vyšších partií kopce směrem k níže položeným místům. Nadmořská výška předmětné polohy se pohybuje mezi 380–460 m.

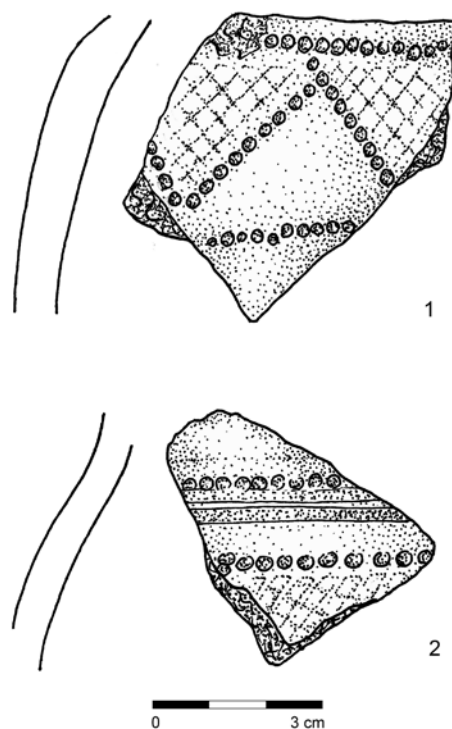
Mezi archeologickými nálezy získanými povrchovým sběrem jsou nejpočetněji zastoupeny zlomky pravěké keramiky. Celkem bylo zachráněno 114 kusů. Jde převážně o nezdobené zlomky výdutí nádob. Část pochází ze silnostěnných nádob – zásobnic a amfor. Některé z nich dosahují tloušťky až 15 mm. Menší počet

střepů pochází z tenkostěnných drobnějších nádob – misek či šálků. Pouze v několika málo případech nese povrch výdutí rytou, vhloubenou či plastickou výzdobu. Ve dvou případech jde o náročnější dekor plecí nádob, jeden složený z trojúhelníků vyplněných šikmo šrafovaným rastroem a ohraničených kruhovými rytými liniemi ohraničené souběžnými liniemi tvořenými kruhovými důlky (obr. 7: 1), a další tvořený kombinací horizontální ryté linie ohraničené souběžnými liniemi tvořenými kruhovými důlky (obr. 7: 2). Povrch některých fragmentů nádob je upraven tuhováním a leštěním. Barva výpalu keramiky se pohybuje od světle béžových, červenohnědých až po šedočerné tóny. Vedle souboru keramiky bylo nalezeno také několik kusů mazanice. Na základě souboru keramiky lze osídlení lokality datovat rámcově do slezské fáze kultury lidu popelnicových polí (KLPP) a počátku doby halštatské, což koresponduje s výsledky starších výzkumů (Kohoutek 1992, 263; Kolbinger 2008, 62; 101–103; Parma 2008, 275; obr. 11–12).

V rámci preventivní prospekce za pomoci detektoru kovů se podařilo zachránit soubor kovových předmětů pravěkého až pozdně středověkého stáří.

Zcela specifickou skupinu nálezů na lokalitě představují bronzové tzv. skytské šipky, které jsou spojovány s elementy vekerzuské kultury pronikajícími do moravského prostředí v pozdně halštatském období. V letech 2019–2020 se podařilo na lokalitě zachránit celkem 5 hrotů šipek. Nově nalezené exempláře z okolí zříceniny hradu Křídlo na katastru obce Brusné lze po tvarové stránce rozdělit na trojhrbité a trojboké hroty (obr. 8). Trojhrbitý hrot s vnější tulejkou je zastoupen pouze v jednom případě (obr. 8: 1). Jeho délka činí 36 mm. Hrot má hmotnost 4,38 g. Tvar křídélek je rovnoměrně obloukovitý (vavřínovitý). Tulejka je kruhového průřezu. Podle třídění O. Klápy lze tento hrot přiřadit k typu A.II.1. (Klápa 2019, 28; 88). Tento chronologicky starší typ hrotu je početně zastoupen mezi nálezy z areálu hradiště Smolenice – Molpír (Dušek, Dušek 1984, tab. 9: 22; 10: 14; 31: 6, 7; 32: 11, 12).

Skupina trojbokých hrotů s vnější tulejkou je mezi nálezy z lokality „Pod Hradem“ na katastru obce Brusné zastoupena celkem čtyřmi exempláři (obr. 8: 2–5). Tři z nich lze podle typologie

Obr. 7. Brusné. Výběr keramiky. Kresba P. Holcová.
Fig. 7. Brusné. Selection of pottery. Drawing by P. Holcová.